

ПОЛИТИКИ

ЗАБАВНИК

С ОКРАЈКА НАШЕ ПОВЕСТИ

Приче
иза завеса
прошлости

2.

Овај пројекат је суфинансиран из Буџета Републике Србије – Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства.

Палман, први витез првог цара

Палман Брахт (у кругу)
у силној прагњи
Душана Силног

Најратоборнији владар Немањића унајмио је триста оклопника и, умногоме уз њихову помоћ, успео да до неслућених размера прошири границе своје државе.

Све, ама баш све, што је било до њега, чинио је и учинио. Узалуд. Грофица из Штајерске, његове постојбине, остала је хладна. Није помогло ни то што је у Венецији, код тамошњег најбољег лекара, оперисао та-
козвану двоструку зечју усну

 која му је од рођења ружила лице, нити што је, службујући код кнеза од Аустрије, проглашен за витеза. Несмирен али и даље нареджан, лутао је средњом Европом, с турнира на турнир, из победе у победу, јачајући снагу и освајајући вештину. У једном од двобоја изгубио је и прст на руци. С друге стране га је и даље чекала ћутња, као да се у њено срце уселио мраз снеговитих Алпа. Он није био витез кога је чекала.

Своје најамнике, неку врсту личне гарде, имала је и царица Јелена

Сад већ четрдесетогодишњак, витез Палман Брахт, рођен око 1290. на очевом двору у Штајерској, више није имао ни времена ни разлога за ту горко-слатку стрепњу коју је толико дуго чекао. Оседлао је коња и с групом крсташа кренуо у освајање онога у чему је био највештији. Пут га је водио према Јерусалиму и Светој земљи.

Била је 1331. година кад је стигао у Зету и Приморје и ту остао. Управо у време кад је њом управљао „млади краљ” Душан, борећи се за престо против оца, краља Стефана Дечанског. По свој прилици, у тим бојевима учествовао је и Палман Брахт, посебно у нападу на двор у Неродимљу, кад син више није био само „млади краљ” јер је отац убрзо заточен у тврђаву Звечан где је, по неким, задављен а по другима умро природном смрћу. Од тада је, за време целокупне владавине краља, а потом и цара Душана Силног, стално био уз њега, све до изненадне и загонетне смрти (1355) најратоборнијег од свих Немањића.

Повест вели да страни ратници, најамници, нису били новина новог краља. Они су се у Србији, односно Рашкој, одомаћили већ за време краља Милутина (владао од 1282. до 1321). Најбројнији су били Туркопу-

ли, християнизовани Турци, које је он преузимао од Византинаца, у чијој су историји 14. века ови „пси рата” оставили више него опипљиве трагове. Постоје сведочанства да су за Милутина ратовали и западни витезови. Његов син, потоњи краљ Стефан Дечански, ослањао се на Каталонце, који су своје услуге нудили у читавој Јужној Европи, ратујући за оног ко боље плаћа. Они су чак помогли његовом сину и да извојује велику победу против Бугара у гласовитој бици код Велбужда, 1330, која је била и окидач за побуну младог Душана против оца, за оно доба већ времешног Стефана Дечанског.

Било је то време кад су добро наоружани и вешти коњаници у оклопу у овом делу Европе добијали на значају, посебно кад је ваљало кретати у освајања, али и бринути о унутрашњој сигурности владарског дома, односно саме владареве главе. А то је, подразумева се, и те како коштало. Писаних трагова о њиховом ценовнику у држави Немањића нема, али се – ако се упореди с плаћањем најамника у другим земљама – може закључити да им је месечна плата износила 2-3 златника. Узме ли се у обзир одред од петсто најамника, колико их је бивало у време краља и цара Душана, то је месечно износило око 1.500 дуката или 3.000 перпера. Поређења ради, годишњи порез на кућу

у Србији у то време износио је један перпер. А владар који је државу проширивао до неслућених граница годинама их је држао по уговору. Били су то огромни издаци, без обзира што је у то време српска држава убијала велике приходе од рударства, трговине и царина. Уз то, своје најамнике, као неку врсту личне гарде, имала је и Душанова жена Јелена, коју су, по једном сведочанству, пратили ратници пореклом из околине Венеције.

Кад нису били у (ратним) походима, најамници су живели у нарочитим насељима, некој врсти касарни, спремни да се у сваком тренутку лате оружја. А како им је војевање било основно занимање, у тим тренуцима такозваног предаха нису радили ништа друго него су се, попут гладијатора у римским аренама, борили једни против других, усавршавајући ратничке вештине. Не чуде зато многи турнири, двобоји, приређивани на задовољство доконе Душанове властеле.

У том и таквом окружењу налазио се и Палман Брахт, једини од бројних Душанових најамника којима је историја не само сачувала име него забележила и многе догађаје везане за његов лик и дело.

Снагу мишица и вештину баратања оружјем Палман је свом газди доказао, већ смо рекли, у бици код

Неродимља, 1331, после које је – по свој прилици – постао и капетан гарде новог краља, која је бројала око триста тешко оклопљених коњаника, немачких најамника. Где год је било неопходно оружјем решавати спорове, први је питан за мишљење. А кад су се против тек крунисаног владара, годину дана касније, у Зети побунили војвода Богоја и Арбанас Димитрија Суме, ваљало је одмах деловати. Капетан је на побуњенике упутио чету коју је предводио његов сестрић Георг. Немачки најамници су се славодобитно вратили из похода.

Ратоборном владару, жељном да овлада Византијом, Палман Брахт готово да постаје десна рука. Где год се озбиљно војевало, био је у средишту боја. Триста оклопника без мане и страха у сјајним оклопима обично су изазивали страх код противника и пре него што би укрстили копља и мачеве. Чим би блистави метал изјахао из облака прашине. Ређале су се битке за Струмицу, Прилеп, Охрид, опкољавање Солуна...

Једни за другим падали су и град Сер (1345), те Халкидики, заједно са

Светом Гором; освојени су Албанија, Епир и Тесалија, па се српско царство простирало од Дунава на северу до Коринта на југу и од Јадранског на западу до Егејског мора на истоку. Улога витеза Палмана и његове оклопљене дружине била је значајна. Врло је вероватно да се немачки најамник налазио и међу ратницима који су, у сукобу с угарским

ВИТЕШКИ РЕД СВЕТОГ СТЕФАНА

Врло је вероватно, мада су поуздана сведочанства ретка, да су у средњовековној српској држави, у Србији Немањића, постојала организована удружења витезова. Извесно је пак да се у време владавине цара Душана – од 1331. до 1355. – помиње витешки ред назван „Стуб Светог Стефана”. Константин Јиречек, чешки историчар који је свој богати рад посветио проучавању прошлости балканских народа, посебно Срба, пише да „витешке игре на коњу сличне беху играма на западу... Орбини пише да су дворјани цара Стефана приређивали пред њим витешке игре и турнире, те да би цар победиоце даривао богатим поклонима”.

Крсна слава Немањића била је Свети Стефан, први архијакон који је пострадао за Христову веру, те не чуди што је цар Душан тај витешки ред назвао управо по њему. Он је установио и Орден Светог Стефана, који је додељиван за војне и друге заслуге. Било је то време када је уз помоћ гласовитог Законика из 1349. увео нови ред у државној хијерархији покушавајући да стане на пут безакоњу моћних властелина. Уместо наследних права по рођењу, увео је лична права по заслугама.

У једном документу пише да, тада још краљ, Душан сазива сву двадесет четворицу витезова на „Великашко веће” да би се договорили око важних послова. Била је то нека врста данашње владе коју су чинили властелини највишег ранга. Из Законика се види да су од цара добијали златни појас, бисерну свиту и оружје, односно мач. (Иначе, свита је била свечано одело за владаре и властелу, византијског порекла, израђена у виду дугачког огртача црвене или зелене боје украшеног златом и бисерима. Ако је била украшена бисерима, називана је бисерна свита.)

За крај ове кратке белешке важно је рећи да је постојао и врло изражен витешки кодекс у коме је част била изнад свега, посебно војничка ■

краљем Лајошем, освојили и Београд (1353), једно време у саставу Душанове Србије.

Колико је Брахт био важна личност на двору цара Душана, не само као вешт и јуначан ратник, говори неколико сачуваних писаних трагова.

Некако с пролећа 1336. године Палман је, као поверљив човек српског владара и зналац немачког језика, преко Дубровника допратио у Србију посланство херцога (војводе) Отона Хабзбуршког, владара Аустрије. Тада се у сенци државних разговора поведла и једна прилично лична прича, лична бар што се тиче српског владара. Наиме, он је већ четири године био ожењен Јеленом, сестром бугарског цара Јована Александра, али наследник никако да стигне. Неки (непроверени) трагови упућују да је и Јелена била сагласна да Душан мора поново да се ожени и избор је (не зна се да ли баш у време посете помињане делегације) пао на синавицу херцога Отона и кћи немачког цара Фридриха Лепог Хабзбурга. Улога проводације додељена је Палману, по свој прилици не само због знања немачког језика.

Прича дотекла до нашег времена вели да се капетан одмах упутио у Аустрију и да се, ваљда једини пут за дугогодишњег

службовања код Душана, вратио необављена посла. Разлог – несуђена друга жена првог српског цара изненада је умрла. Зли језици су причали да се на смрт преплашила од удаје у „једну варварску земљу на истоку, за једног краља туђе вере и већ жењена”. Било како било, тек Јелена је врло брзо затруднела и родила Уроша. Зли језици ни овог пута нису дангубили, па су закотрљали причице да последњи српски цар заправо и није био биолошки син првог српског цара...

Улога немачког најамника у животу српске државе оног времена била је вишеструка. Не само што је, подели смо, покушао да буде лични царев проводација, него се у неким списима помиње и као јемац кнезу Николи Бући, Душановом протовестијару чија би служба, по данашњим мерилима, одговарала рангу министра финансија или, бар, гувернера банке. Способан предузетник и један од најмоћнијих которских властелина једном приликом задужио се код дубровачког госпара Симона Бенешиха, а за враћање дуга гарант (жирант) му је био Палман Браخت.

Оутледу човека који је због неузвраћене љубави одјездио у свет говори и документ из 1354. године, а писао га је папа Иноћентије VI. Наиме,

Цар Душан на фресци из Леснова

шаљући посланике на двор цара Душана, највиши римокатолички достојанственик упутио је писма свим најважнијим људима моћне државе. Међу њих је, посебним писмом, сврстао и Палмана Брахта.

У писму је молио капетана, заповедника Душанове личне војске, да подржи склапање уније српске и римокатоличке цркве. Наиме, цар Душан је веровао да ће успети да спречи продор Турака на Балкан, ако га папа именује за врховног капетана похода на „пошаст с Истока” и, новцем и људством, помогне у организовању борбе. Замисао се брзо показала као пусти санак и српски владар је одбио сваки даљи разговор на ту тему. Католицима у својој војсци најстроже

је забранио да присуствују миси коју је бискуп држао у цркви и запретио да ће ослепети свакога ко ту наредбу прекрши. Једино су то право имали Палман Браخت и његови ратници.

Последњи пут су се цар и његов капетан видели у новембру 1355. године, кад га је владар послао у северну Далмацију, да би од Угара одбранио Скрадин и Клис. Душан је умро непун месец касније, 20. децембра, још млад и у пуној снази. Узрок никада с поуздањем није утврђен, али се говорило о тровању, можданом удару и, чак, епилепсији.

О Палману Брахту зна се, истина, у ретким траговима, да је отишао у службу Душанове сестре Теодоре, удовице хрватског бана Младена Шубића. Последњи пут његово име помиње се 1363. године у Дубровнику, кад му је тамошњи властелин Менче Менчетић тестаментом завештао 40 перпера. Не зна се кад је и где умро.

Зна се да Душанов наследник, Стефан Урош V Немањић, познатији као Урош Нејаки, за шеснаест година царевања није држао најамнике. Неки историчари склони су тврдњи да је могуће да је и то разлог пропасти државе Немањића. После битке, сви су генерали... ■

Доле влада, напред слобода!

Ђорђе С. Влајковић Ђока
(1831–1883) био је пешадијски
пуковник српске и руске војске

